

Веска КИРИЛОВА

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
Велико Търново, България
v.dimitrova@uni-vt.bg

ФУНКЦИОНАЛНА СУБСТИТУЦИЯ НА НОСОВА ГЛАСНА С ДРУГА НОСОВА ГЛАСНА В УСТНАТА ПРАКТИКА НА ФРЕНСКИЯ ЕЗИК

Veska KIRILOVA

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
Veliko Turnovo, Bulgaria
v.dimitrova@ts.uni-vt.bg

FUNCTIONAL SUBSTITUTION OF A NASAL VOWEL WITH ANOTHER NASAL VOWEL IN THE SPOKEN LANGUAGE OF FRENCH

This paper analyzes some cases of functional substitution of one nasal vowel with another in spoken French, as well as in some variants of French, spoken outside the territory of France. The reasons of generating the substitution at phonetic and phonological level (subsegmental and segmental) are studied. Attention is also drawn to the extra-phonetic factors leading to the manifestation of the process under consideration.

Keywords: functional substitution, nasal vowel, spoken language, French language.

Субституцията на носова гласна с друга носова гласна е една от често наблюдаваните фонологични промени в устната практика на френския език. Тя произтича от нестабилността на фонологичните опозиции, в които влизат помежду си носовите гласни. Тази тяхна фонологична нестабилност води до вариантност при определяне на броя на носовите гласни във френската фонологична система. Най-нестабилна е фонологичната опозиция между носовите гласни [œ̃] и [ɛ̃], която е довела до тенденцията към редуциране на броя на носовите гласни фонемите от френската фонологична система. Българските учебници и учебни пособия по френска фонетика представят нормативната френска вокална система като система, съставена от 16 гласни, от които 12

орални и 4 носови ([ẽ], [œ̃], [õ], [ã]) (Nikolov 1989; Nikov 1992). Четири са носовите орални фонемите от нормативната френска фонологична система, описани от Дюран и Лиш (Durand&Lyche 2004), от Коте (Coté 2005). Лоутън анализира съдържанието на над 50 учебни пособия по френска фонетика и фонология, излезли през ХХ в., и констатира, че в тях фонологичната система на френския език е представена чрез четири носови вокални фонемите – носовата гласна [œ̃] е част от тях. Едва в тези от ХХI в. започва да се говори за три френски носови вокални фонемите, макар че подобни идеи са изказвани и преди това, без да има единомислие относно изчезващата носова фонема [œ̃] (вж. още Lawton 2009: 28). Фонологичният подход на Мартине например определя 3 носови вокални фонемите (Мартине в Carton 1974: 62) ([ẽ], [õ], [ã]), като гласната [œ̃] е изключена от тях поради своята нефункционалност (Мартине в Carton 1974: 62).

Неутрализирането на опозицията [œ̃ – ẽ] е основна причина, поради която в някои съвременни научни публикации се сочи, че носовите фонемите във френския език са 3 – /ã/, /ẽ/ и /õ/ (Lomheim&Lyche (1991), Eggs/Mordellet (1990), Léon (1992). Тюайон (Tuaille 1994: 123,130) отбелязва, че някои френски учебници поставят в една и съща фонетична серия думи, съдържащи носово [œ̃] и носово [ẽ] (*bain, parfum, lundi, matin*), което способства още повече за заличаване на фонологичната разлика между двете гласни (Lawton 2009: 27). Замяната на носово [œ̃] с носово [ẽ] се отразява и в правописа на някои деца, които изписват например неопределителния член за м.р. ед. ч. “un” като “in”: j'ai vu in chat, тъй като за тях “in” и “un” обозначават един и същи звук (Sabio 2013 : 8). Липсата на единно мнение сред фонолозите относно броя на носовите вокални фонемите произтича от наблюдаваната вариантност при тяхното функциониране както в различни райони на територията на Франция, така и извън нея.

Функционалността на носовите гласни във френския език привлича изследователския интерес и на други френски лингвисти, напр. Мартине (Martinet 1945). Различни научни разработки са посветени на южният говор като например тези на Мартине (Martinet 1945), Валтер (Walter 1982), Тома (Thomas 1991), Бинисти и Гаске-Сирюс (Binisti& Gasquet-Cyrus 2003), Клере (Clairet 2005).

Обект на настоящото изследване е функционалната субституция на носова с друга носова гласна в устната практика на френския език и на неговите разновидности и причините, които я предизвикват на фонетично ниво (субсегментно и сегментно). Обърнато е внимание както на фонетичните, така и на извънфонетичните фактори, довели до проява на разглеждания процес.

1. Функционална субституция на носово [œ̃]

1.1. Функционална субституция на носово [œ̃] с носово [ẽ]

Една от най-често срещаните субституции на носова гласна с друга носова гласна е замяната на носово [œ̃] с носово [ẽ]. Тя е свързана с редуциране на системата от носови гласни в отделни френски говори. Изследване на

Дюран и Ешен (Durand, Echenne 2011: 1) относно носовите гласни сочи, че в парижкия говор функционални са 3 носови гласни – една предна ([ẽ̃]) и две задни ([ɔ̃] и [ã̃]) и че съществува тенденция към изчезване на опозицията носово [œ̃] – [ɛ̃] в полза на [ẽ̃], макар че [œ̃] остава като вариант на употреба във високия стил (Elsaadani 2014: 25). Коте подчертава също наличието на тенденция към употреба на три носови фонемни в парижкия говор – [ẽ̃] и две задни – [ɔ̃] и [ã̃], силно изявена тенденция в младежкия говор (Coté 2005: 16), както и в говора на парижката буржоазия (Østby 2007: 232). Не само в парижкия, а и в северните френски говори като цяло функционални са само трите носови гласни (Sabio 2013:7). Замяната на /œ̃/ с /ẽ̃/ не е ново явление. Хансен припомня, че случаите на смесване на двете носови фонемни са се увеличили към края на XIX и началото на XX в., въпреки че са наблюдавани още от XVI – XVII в. (Хансен в Lawton 2009: 22). Тази тенденция е потвърдена като съществувала в началото на 19 в. от Мартинон (Мартинон в Lawton 2009: 20) и се е считала за характерна за говора в предградията (Валдам в Lawton 2009: 21), въпреки че много парижани са смесвали произношението на двете носови гласни (Lawton 2009: 21). Показателни в тази посока са резултатите от анкета, проведена от Мартине през 1940 с френски войници от военните лагери (вж. още за резултатите от анкетата в Lawton 2009: 22). В началото на миналия век Бош отбелязва, че промяната е напълно извършена в просторечния говор, в който се използва само фонемата [ẽ̃] вместо [œ̃] (Бош в Lawton 2009: 46).

Важно е обаче да се отбележи, че за разлика от френския, говорен в северна Франция, в който съществува тенденция към неутрализиране на опозицията [œ̃] – [ɛ̃], южният говор запазва тази фонологична опозиция (Coquillon 2007: 149; Sabio 2013: 7; Durand&Eychenne 2011:1) и френската вокална система функционира с четири носови гласни, но носово [ã̃] е антериоризирано и артикулирано [ã̃], произносителна особеност, характерна също като цяло и за лорентинския френски (Coté 2005: 18–19). В Горна Савоя е запазена опозицията [ẽ̃]-[œ̃], но се наблюдава тенденция към нестабилност в опозицията [ã̃]-[ɛ̃] в полза на носово [ẽ̃] (Pustka&Vordermayer 2007: 276). Белгийският вариант на френския език се характеризира със стабилна фонологична опозиция между 4 носови гласни (Pohl 1983: 35; Warnant 1997: 170, 174; Sabio 2013: 7), като лингвистите отделят особено внимание на функционалната опозиция [œ̃]-[ɛ̃]. Франкар установява тенденция към нейното неутрализиране предимно в младежкия говор (Франкар в Hambye 2005: 87), което води до субституция на [œ̃] с [ɛ̃]. На субфонемно ниво субституцията на [œ̃] с [ɛ̃] е свързана с процес на делабиализиране. В квебекския вариант на френския език не се наблюдава субституция на [œ̃] с [ɛ̃]. Носовите гласни съответстват на тези в стандартния френски и са четири на брой - [ẽ̃], [œ̃], [ɔ̃], [ã̃]. Опозицията между тях е стабилна, включително и тази между [ẽ̃] и [œ̃] (brin [brẽ̃] – brun [brœ̃]) – опозицията между тях се извършва по два фонологични признака: лабиалност и степен на артикулационния отвор. Това, което засилва нейната стабилност, е напрегнатото учленение на [ẽ̃] и по-отпуснатото учленение на [œ̃].

Причините за неутрализирането на двете носови фонемни – [ẽ] и [œ̃], и субституцията на [œ̃] с [ẽ] са от различно естество:

1) *Фонологични* – нестабилна опозиция между двете носови гласни [ẽ] и [œ̃]

Думите, съдържащи фонемата /œ̃/, са малко на брой като цяло. Липсва достатъчен брой минимални опозиционни двойки, факт, определен от Картон като „ниска функционална производителност на [œ̃]“ (Carton 1974: 63). Съществуват само 4 такива : 1) brin et brun, 2) Alain et alun, 3) empreint et emprunt, 4) empreinte et emprunte (Lawton 2009: 23). Малкият брой минимални опозиционни двойки се сочи обикновено като основен фактор за субституцията на носово [œ̃] с носово [ẽ]. Принадлежността им към различна граматическа категория намалява рисковете от семантична неяснота, а това дава възможност за развитие на тенденцията към субституция на [œ̃] с носово [ẽ] във френската фонологична система, поради което настъпва процес на промяна и реорганизиране на носовите гласни (Hansen 1998).

2) *Артикулационни*

Артикулационните фактори, благоприятстващи субституцията на [œ̃] с [ẽ], са следствие от фонологичните. Функционалната нестабилност на носово [œ̃] води до неговата фонетична нестабилност. Хансен отбелязва, че в началото на XX в. [œ̃] се е произнасяла като средна гласна между двете фонемни [œ̃ - ẽ], като в продължение на век учленението ѝ се е колебало, приближавайки се ту към едната, ту към другата от двете фонемни. В наши дни фонемата /œ̃/, в повечето случаи, продължава да се произнася като средна гласна между [œ̃ - ẽ] (Hansen 2001).

3) *Акустично-перцептивни фактори*

Акустично изследване на Лоншан относно френските носови гласни сочи, че включването на носната кухина при учленението на носовата гласна води до увеличаване на честотата на F_1 и в по-малка степен на F_3 (Лоншан в Carton 1974: 51) За носовите гласни [ã], [ẽ] и [œ̃] F_1 се разполага в една и съща зона – между 600 и 750 Hz. При [õ] F_1 и F_3 могат да се слоят в един връх – между 500 и 800 Hz. В много голяма степен честотата на F_2 е тази, която осигурява разграничаването на гласежа на носовите гласни: около 1500 Hz за [ẽ], около 1250 Hz за носово [œ̃] и 1000 Hz за носово [ã] (Carton 1974: 51). Гласежът на носовите гласни не е така отчетлив, както този на оралните гласни, тъй като единственият разграничителен акустичен признак при тях е честотата на F_2 . Според Картон това може да обясни смесването на [ẽ] и [œ̃], както и диалектното смесване на носово [ã] с носово [õ] (Carton 1974: 51).

Перцептирането на дадена гласна е възможно благодарение на това, че тя заема определен участък от вокалното пространство, в рамките на който може да се реализира с различни нейни алофони, без да промени фонологичната си стойност. Това вокално пространство е разпределено между гласните фонемни на даден език, като техният брой може да се промени в зависимост от езика.

Така например в английския език, в който опозицията между /i/ и /I/ (beet/bit – [bit/blIt] е смислоразличителна, двете фонемни заемат различно обособени участъци от вокалното пространство и всяка една притежава свое дисперсно поле, докато за френския език или за канадския вариант на френския език опозицията между обикновено [i] – [pɪp] и отпуснато [I] [pɪp] не е фонологична (Lawton 2009: 40) и двете гласни се реализират като алофони в рамките на дисперсното поле на една и съща фонема. Границите между фонемите във вокалното пространство са дифузни и позволяват навлизане в дисперсното поле на съседна фонема, както и промяна. Всяка една промяна обаче е свързана с промяна на границите и на останалите фонемни, тъй като неутрализирането на фонологичната опозиция между две фонемни води до реализирането на едната, освобождавайки вокалното пространство на неутрализираната фонема, напр. опозицията между /a/ – /ɑ/ при голяма част от французите е неутрализирана в полза на /a/, в резултат на което се освобождава вокалното пространство, което е било заемано от задноезичното /ɑ/. То остава свободно и трябва да бъде запълнено (Lawton 2009: 40). Този фонологичен факт е доказан от изследване на Лабов, което сочи, че промяната в произношението на гласните в северните градове на САЩ води до верижна промяна в цялата вокална система (относно изследването на Лабов вж. Lawton 2009: 41–42). Подобни фонологични процеси на верижна промяна се наблюдават и при френските носови гласни, за които ще стане въпрос по-нататък в настоящата работа. Картон установява, че от перцептивна гледна точка разграничението между фонемите [ẽ] – [œ̃] е най-неясно (Carton 1974: 63).

4) Фреквентност на дискурсивна употреба

Статистически носово [œ̃] има най-ниска честота на дискурсивна употреба: 0,5%, докато носово [ẽ] притежава 1,2%, носово [õ] – 2,1 %, а носово [ã] –3,4% (Carton 1974: 63), а по-късно изследване на Виолан дава следните резултати относно дискурсивната употреба на носовите гласни: носово [ẽ] – 1,845%, носово [õ] – 2,255 %, носово [ã] –3,09% (Wioland 1991: 30). Носово [œ̃] е изключено от състава на вокалните носови гласни, но за сметка на това е увеличена дискурсивната фреквентност най-вече на носово [ẽ].

5) Ограничени възможности за фонологична опозиция с оралните вокални фонемни

Функционалността на носово [œ̃] е ограничена във възможността му да влиза в опозиция с всички орални фонемни. Носово [ẽ] например се намира във фонологична опозиция с оралната гласна отворено [ɛ], докато носово [œ̃] не влиза във фонологична опозиция с отворено [œ] (Carton 1974: 63).

Изчезването на четвъртата носова гласна – [œ̃], от френската фонологична система води до колебание при произнасянето на останалите носови гласни (/ã/, /ẽ/ и /õ/), факт, който е довел до тази липса на равновесие и асиметрия сред останалите носови фонемни (Léon 1993: 243; Lawton 2009: 27).

1.2. Функционална субституция на носово [œ̃] с носово [ɑ̃]

Случаите на ненормативна замяна на носово [œ̃] с носово [ɑ̃] са сравнително с рядка проява и се наблюдават под диалектно влияние. В нормандския говор например носовата гласна [œ̃] се заменя от носовата [ɑ̃]: *quelqu'un* се произнася [kɛlkɑ̃] (Carton et al. 1983: 29). Този вид субституция е свързана с промяна на мястото на учленение, водеща до постериоризиране на заменената фонема.

2. Функционална замяна на носово [ɛ̃]

В парижкия просторечен говор се наблюдава тенденция към отваряне на [ɛ̃] и замяната му с [æ̃], звук, който няма фонологична стойност за френския език. Възможно е също артикулационно постериоризиране на [ɛ̃] и произнасянето му като [ɑ̃]: *copain* [kɔpɛ̃] => [kɔpɑ̃], *magasin* [magazɛ̃] => [magazɑ̃] (Carton et al. 1983: 84). Най-често тази промяна се наблюдава във финална позиция. В бретанския говор е възможно затваряне на носовата гласна [ɛ̃] до [ɛ̄]: *vingt* [vɛ̃] (Carton et al. 1983: 34). Фонетичните промени при носово [ɛ̃] засягат смислоразличителния признак степен на артикулационен отвор: 1) при неговото увеличаване се реализира носовата гласна [æ̃] и 2) при неговото намаляване е налице учленение на носовата гласна [ɛ̄]. При промяна на локалния фонологичен признак на [ɛ̃] се извършва постериоризиране и се наблюдава реализиране на фонемата [ɑ̃].

3. Функционална субституция на носово [ɔ̃]

Една от често наблюдаваните ненормативни субституции е тази на носово [ɔ̃] с носово [ɑ̃]. В гасконския диалект съществува тенденция към отваряне на носовите гласни, като учленението на носовата гласна [ɔ̃] се доближава до това на [ɑ̃] (примери на Carton et al. 1983: 61). Тенденцията към функционална замяна на [ɔ̃] с [ɑ̃] е характерна особеност също за севернопикардския, лотарингския и нормандския говор: *content* [kɔ̃tɑ̃] се произнася [kɑ̃tɑ̃] (Carton et al. 1983: 25), *monter* придобива звуков облик [mɑ̃nte] (Carton et al. 1983: 21), *maison* [mezɔ̃] се произнася [me:zɑ̃] (пример на Carton et al. 1983: 29). В академичния говор, чиято фонологична система притежават само 3 носови фонемни - [ɛ̃], [ɔ̃] и [ɑ̃] (Ryan 1995: 127), се наблюдава неутрализиране между носовите гласни [ɔ̃] и [ɑ̃], като съществува тенденция към замяна на [ɔ̃] с [ɑ̃] в *отворена ударена* сричка: *ils sont* [isɑ̃] (Ryan: 1995).

4. Функционална субституция на [ɑ̃]

4.1. Функционална субституция на [ɑ̃] с [ɔ̃]

Хансен припомня, че замяната на [ɑ̃] с [ɔ̃] е характерна за просторечния френски език още през XVII век (Hansen 2001), промяна, установена от Паси и през XIX. Паси пише в своята книга „Звуковете на френския език“ (*Les sons du français*) по този повод, че в Париж двете носови гласни се смесват и вече няма разлика при произнасянето на *les cheveux blancs* и *les cheveux blonds* (Паси в Lawton 2009: 25). Картон и др. (Caron et al. 1983: 84) също отбелязват наблюдаваната замяна на [ɑ̃] с [ɔ̃] в парижкия просторечен говор. Хансен ус-

тановява същата тенденция към замяна на носово /ã/ с носово [õ] в парижкия говор най-вече сред младежите от предградията (Hansen 2001:43). Тя твърди, че промените на носовите гласни са свързани помежду си и че промяната на една носова гласна може да доведе до верижна промяна ([ẽ] => [ã] , [ã] => [õ]), която да преобразува цялото вокално пространство (Hansen: 2001), хипотеза, която всъщност е в състояние да обясни субституцията на [ã] с носово [õ]. В артикулационно отношение тази субституция е свързана с постериоризиране на носово [ã] – мястото на учленение на гласната [ã] се изтегля назад, в резултат на което гласежът ѝ се заменя с този на гласната носово [õ]: *argent* [æɾʒõ] (пример на Carton et al. 1983: 84). Гаде дава пример за замяна на [ã] с [õ] в разговорния език в думата *attention* [atõsjõ] (Gadet 1989: 99). Тази промяна би могла да бъде интерпретирана като процес на регресивна асимилация – носово [õ], намиращо се под ударение и в доминираща позиция, въздейства върху носовата гласна [ã] от предходната сричка, като я асимилира по два фонологични признака: степен на артикулационен отвор (посока към намаляване) и място на учленение. Според Гаде в подобни случаи не би могло да се говори за фонетично явление, тъй като една и съща вокална конфигурация не води до същия ефект в друга дума (Gadet 1989: 99). Картон и др. отбелязват, че в бретанския говор съществува тенденция към произнасяне на [ã] като [õ]: [p^harõ] (преградните съгласни се характеризират със силна артикулационна атака) (Carton et al. 1983: 34). В говора на Нормандия също може да се прояви замяна на [ã] с [õ]: *pensé* [põse], *emplacement* [ãplasmõ] (Carton et al. 1983: 29-30). Макар и рядко се наблюдава и точно обратният вид субституция – [õ] се произнася като [ã] дори от образовани информатори: *bon* [bã] вместо [bõ] (Carton 1974: 197). В някои райони на Валония, напр. Лиеж, Варем, в устната реч е налице смесване на [ã] и [õ] (Warnant 1997: 169).

В просторечния академски френски език също се наблюдава неутрализиране на опозицията [ã]-[õ] в полза на [õ] във *финална отворена сричка*: *Blanc-Sablon* се произнася *Blon-Sablon* (Тибо: 5 *La variation phonologique sur l'axe diatopique en francophonie* [http://andre.thibault.pagesperso orange.fr/PhonologieSemaine17.pdf](http://andre.thibault.pagesperso.orange.fr/PhonologieSemaine17.pdf)).

Отчитайки неутрализирането на опозицията [ã]-[ẽ] и реализирането на носово [ã] като вариант на носово [õ], Картон прави дори предположение, че опозицията [ã]-[õ] би могла да бъде също неутрализирана, тъй като не са редки случаите, при които се наблюдава интерпретиране на носово [ã] като [õ] от някои информатори (Carton 1974: 62). Коте потвърждава наблюдаваната тенденцията към неутрализиране на опозицията носово [ã]-[õ]. Утвърждаването на тази тенденция би довело до редуциране на системата от носови гласни до две функционални носови фонемии: една предна - [ẽ] или [æ̃] и една задна – [õ] (Coté 2005: 16). Хипотезата за редуциране на броя на носовите гласни от 4 на две – [ẽ], [õ], се споделя също и от Елсадани (Elsaadani: 25). Други фонолози изказват хипотезата, че разволят на носовите гласни от френската фонологична система ще следва верижна промяна, засягаща всички носови гласни

и водеща до учленително изместване на / $\tilde{e}$ / към [$\tilde{a}$], на / $\tilde{a}$ / към [$\tilde{o}$] и промяна на / $\tilde{o}$ / в затворено и силно лабиализирано [$\tilde{o}$] (Hansen 2001: 33–34). Като цяло лингвистите отхвърлят възможността за промяна чрез редуциране на носовите фонемите до две носови гласни, въпреки наличието на подобна вариантност по две причини: 1) функционална – съществуват твърде много двойки думи с налична фонологична опозиция между [$\tilde{a}$] и [$\tilde{o}$] (Lawton 2009: 44); 2) артикулационна – двете гласни имат различно място на учленение и различен артикулационен отвор, което затруднява тяхното смесване (Lawton 2009: 44). Хипотетичната верижна промяна на носовите гласни (/ $\tilde{e}$ / => [$\tilde{a}$], / $\tilde{a}$ / => / $\tilde{o}$ /, / $\tilde{o}$ / => [$\tilde{o}$]) – силно затворено и лабиализирано носово [$\tilde{o}$] е резултат от „ротация по периферията на вокалната система“ (Mettas 1973). Тази ротационна промяна би запазила съществуващите фонологични опозиции и би контрастирала с промяната, наблюдавана при носовите гласни в канадския френски, които се изместват учленително напред (Lawton 2009: 45). Гаде (Gadet 1992) и Страка (Страка в Lawton 2009: 45) също смятат, че носово [$\tilde{e}$] няма да бъде изключено от верижната промяна. Гаде обяснява замяната на една носова гласна с друга във френския просторечен говор със съществуваща тенденция към по-задно учленение в устната кухина: [$\tilde{e}$] се учленява като [$\tilde{a}$], а носово [$\tilde{a}$] се учленява като [$\tilde{o}$], както е например при *enfant*, произнесено [$\tilde{o}\tilde{f}\tilde{o}$] (Gadet 1992: 34).

4.2. Функционална субституция на [$\tilde{a}$] с [$\tilde{e}$] или [$\tilde{a}\tilde{e}$]

В говора на областта Юра носово [$\tilde{a}$] може да бъде произнесено като гласна, близка до [$\tilde{e}$]: *dedans* [dədə̃], но е възможно също така частично деназализиране и антериоризиране на носовата гласна и произнасянето ѝ като [$\tilde{a}\tilde{e}$]: *important* [ẽpɔ̃̃tã̃], *bâtiment* [batimã̃] (Carton et al. 1983: 42). Антериоризиране на носово [$\tilde{a}$] и произнасянето му като [$\tilde{a}\tilde{e}$] е характерно също за говора на Нормандия (Carton et al. 1983: 30), както и за този на Оверн, където би могло да се говори за *позиционна* обусловеност – замяната се извършва в позиция пред съгласна: *septembre* [septã̃br] (примери на Carton et al. 1983: 70). Антериоризиране на носовата гласна [$\tilde{a}$] и замяната ѝ с носово [$\tilde{a}\tilde{e}$] се среща също и в други френски южни диалекти (в говора на Поату, на Корсика), в които носовите гласни са по-затворени и по-предни, отколкото в стандартния френски, докато в гасконския говор тенденцията е към отваряне на същите тези носови гласни (Léon 1983: 52). Леон припомня, че в историческия процес на назализиране носовите съгласни са имали затварящо действие върху гласната и едва след пълното ѝ назализиране тя започва да се отваря. Така сложната система от носови гласни се е редуцирала до 4 носови гласни (Léon 1983: 52).

В квебекския вариант на френския език учленението на носово [$\tilde{a}$] се характеризира със силно изразена антериорност и се осъществява обикновено като [$\tilde{a}\tilde{e}$] (*blanc* [blã̃]) (Echene 2006: 336). Носовата гласна [$\tilde{a}$] има предна артикулация и в албъртския вариант на френския език, в който се забелязва тенденция към произнасянето ѝ като [$\tilde{e}$] в отворена сричка (Rochet 1994: 445). Думата „*banc*“ се чува почти като [bã̃], в „*la ville de Caen*“ думата „*Caen*“ се

произнася [kẽ]. Подобна фонологична субституция е отбелязана също от Леон и Немни (Леон&Немни в Rochet 1994: 445). Характерно за онтарския вариант на френския език е антериоризиране на [ã] в [æ̃], определено като просторечно (Léon 1994: 394, 401, 402).

Особеност на носовите гласни в канадския френски, освен редуцираната носовост в някои случаи и тенденцията към антериоризиране на [ã], е наличието на много варианти, сред които са особено характерни предните затворени носови гласни [ĩ] и [ẽ̃], както и дифтонгираните носови гласни в затворена сричка (Léon 1983: 51-52). Сред съвременните местни говори във Франция Леон сочи нормандския като говор, запазил в най-голяма степен архаичността и сложността на носовите си гласни – от носово “i”, каквото може да се чуе в *bien*, до дифтонгирана носова гласна [aõ], както в *pense* (Léon 1983: 51). Така например в нормандския говор може да се наблюдава замяна на носово [ã] с носово [ĩ] (Carton et al. 1983: 29). Неслучайно канадският и нормандският френски имат толкова общи черти помежду си – френските колонизатори в Канада са дошли точно от западната част на Франция и най-вече от Нормандия (Léon 1983: 51). Разглежданите субституционни процеси може да бъдат наблюдавани в говора на Нормандия, но също и в този на Лотарингия, Франш-Конте, като тенденцията е към следното артикулационно преместване: [õ̃ > ã, ã̃ > æ̃, ẽ̃ > ẽ̃] (Léon 1983: 52). Същите промени се осъществяват и в говора на Корсика и Оверн, в които гласните са напълно назализирани, но по-затворени и антериоризирани в сравнение със стандартния френски език (Léon 1983: 52).

5. Функционална субституция на носова гласна с носов дифтонг

Джексън описва следните произносителните варианти на носовите гласни в говора на канадската провинция Саскачеван: носово [ĩ] (*brin*), [ẽ̃i] (*pinte*), [ẽ̃] (*faim*), [æ̃] (*présent*), [ã] (*dans*), [ã_u] (*pente*), [õ̃] (*pond*), [œ̃] (*brun*); [œ̃_y] (*humble*) (Джексън в Léon 1983: 51). Подобни варианти се наблюдават още в просторечния френски в провинциите Манитоба, Онтарио. Леклер също описва доста варианти на носовите гласни в квебекския говор, като прибавя към гореспоменатите серии и по-отворени варианти: *pinte* [pa_et] и [pẽ̃_et], *defunte* [defa_et], *raconte* [raka_ot] (Леклер в Léon 1983: 51). Посочените примери дават основание да се говори за функционална субституция на носово [ẽ̃] с дифтонга [ẽ̃i] или [ẽ̃_e] и дори [a_e]: *pinte* [pa_et], [pẽ̃_et] или [pẽ̃_it], на носово [ã] с дифтонга [ã_u]: *pente* [pã_ut], на носово [œ̃] с дифтонга [œ̃_y]: *humble* [œ̃_ybl], на носово [õ̃] с дифтонга [a_o]: [raka_ot].

Заклучение

Субституцията на носово [œ̃] с носово [ẽ̃] е едно от най-често наблюдаваните функционални замени на една носова фонема с друга във френския език. Системната ѝ проява се дължи на ниската ѝ функционална производителност – съществуват ограничен брой опозиционни двойки думи, при които е налична фонологична опозиция между [œ̃] и [ẽ̃]. Това води до редуциране на броя на носовите гласни във френската фонологична система в някои френски

говори от четири ([ẽ], [œ̃], [õ], [ã]) на три ([ẽ], [õ], [ã]), а настъпващите промени с носовите гласни се обясняват като резултат от верижна промяна във вокалното пространство на френската фонологична система. Други езиковеди отчитат фонологичната устойчивост на носово /œ̃/ например в Южна Франция, в белгийския, в канадския вариант на френския език. Факторите, довели до субституцията на [œ̃] с [ẽ], са фонологични, артикулационни, акустико-перцептивни, но не бива да се изключват и тези, свързани с намалената дискурсивна фреквентност на [œ̃], както и ограничените възможности за фонологична опозиция с всички орални вокални фонемии, например носово [œ̃] не влиза във фонологична опозиция с отворено [œ]. Случаите на замяна на носово [œ̃] с носово [ã] са сравнително с рядка проява и се наблюдават под диалектно влияние, напр. в нормандския говор *quelqu'un* се произнася [kɛlkã]. В парижкия просторечен говор съществува тенденция към субституция на [ẽ] с нефонологичния звук [æ̃] или с носово [ã]: *copain* [kɔpẽ] => [kɔpã]. Функционална субституция на носово [õ] с носово [ã] се наблюдава под диалектно влияние в гасконския, севернопикардския, лотарингския, нормандския: *content* [kõtã] се произнася [kãtã], в акадския говор субституцията на [õ] с [ã] зависи от вида на сричката – извършва се в *отворена ударена* сричка: *ils sont* [isã]. Замяната на [ã] с [õ], характерна за просторечния френски език още през XVII век, все още се среща в парижкия просторечен говор, в говора на Бретан, Нормандия: *pensé* [põse], както и в говора на някои райони на Валония, в просторечния акадски френски език, където тя е *позиционно* и *силабично* обусловена – финална отворена сричка: *Blanc-Sablon* се произнася *Blon-Sablon*.

Субституция на [ã] с [ẽ] би могла да се наблюдава под диалектно влияние в говора на областта Юра: *dedans* [dɛdẽ], но е възможна също така частична деназализация и леко антериоризиране на носовата гласна и произнасянето ѝ като [æ̃] в говора на Нормандия: *important* [ẽpɔr̃.tã̃], в говора на Поату, Корсика, Гаскония, в квебекския и албъртския вариант на френския език (*blanc* [blã̃]), в говора на Оверн в предконсонантна позиция (*septembre* [sɛptã̃br]). В говора на канадската провинция Саскачеван, в просторечния френски в провинциите Манитоба, Онтарио се наблюдава субституция на носова гласна с носов дифтонг: [ẽ] се заменя с дифтонга [ẽi] или [ẽ_ç] и дори [a_ç] (*pinte* [pa_çt], [pẽ_çt] или [pẽ_it]), носово [ã] с дифтонга [ã_ç] (*pente* [pã_çt]), носово [œ̃] с дифтонга [œ̃_ç] (*humble* [œ̃_çbl]), на носово [õ] с дифтонга [a_ç] ([raka_çt]).

ЛИТЕРАТУРА

Стоянова 2011: Стоянова, Н. Функционалността при структурирането на семантичния материал и многозначността на термина „семантично поле“. // *Паусий Христов, една кариера в служба на словото*. Велико Търново: Фабер, 105–113.
Stoyanova: 2011: Stoyanova, N. Funktsionalnostta pri strukturiraneto na semantichniy material i mnogoznachnostta na termina “semantichno pole”. // *Paisii Hristov, Edna kariera v sluzhba na slovoto*. Veliko Tarnovo: Faber, 105–113.

Binisti, Gasquet-Cyrus: 2003. Binisti, N. M. Gasquet-Cyrus. Les accents de Marseille. // *Cahiers du français contemporain*. № 8, 107–129.

Carton 1974: Carton, F. *Introduction à la phonétique du français*. Paris : Bordas.

Carton et al. 1983: Carton, F., Rossi, M., Autesserre, D., P. Léon. *Les accents des Français*. Paris : Hachette.

Clairet 2005: Clairet, S. Les voyelles nasales en français méridional et non méridional: une étude aérodynamique et acoustique. // *Langues : histoires et usages dans l'aire méditerranéenne*, éd. T. Arnavielle, Paris: Harmattan, 239–246.

Coquillon: 2005. Coquillon, A. *Caractérisation prosodique du parler de la région marseillaise*. Thèse de Doctorat, Université de Provence, Aix-en-Provence. <http://www.afcp-parole.org/doc/theses/theseAC05.pdf> (7.04.2015).

Coté 2005: Coté, M.-H. *Phonologie française*. <http://aix1.uottawa.ca/~mhcote/pages/Ms-PhonoFr.pdf> (10.03.2018).

Durand, Eychenne 2011: Durand, J. J. Eychenne. La phonologie des voyelles nasales: typologie, universaux et acquisition. <https://docplayer.fr/25712868-La-phonologie-des-voyelles-nasales-typologie-universaux-et-acquisition.html> (10.09.2018)

Durand, Lyche 2004: Durand, J. Ch. Lyche. Structure et variation dans quelques systèmes vocaliques du français: l'enquête. // *Phonologie du français contemporain (PFC)*. Version préfinale d'un article paru sous le même titre dans A. Coveney & C. Sanders (eds) *Variation et francophonie*. Paris : L'Harmattan, 217-240.

Echene 2006: J. Eychenne. *Aspects de la phonologie du schwa dans le français contemporain optimalité, visibilité prosodique, gradience*. http://www.julieneychenne.info/files/pdf/Eychenne_these.pdf (7.05.2019).

Eggs, Mordellet 1990: Eggs, E. I. Mordellet. *Phonétique et phonologie du français*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Elsaadani A. Variation en système vocalique du français actuel (à partir des données tirées du corpus pfc) https://www.academia.edu/8944432/Variation_en_syst%C3%A8me_vocalique_du_fran%C3%A7ais_actuel. (25.09.2018).

Gadet 1989: Gadet, F. *Le français ordinaire*. Paris : Colin.

Gadet 1992: Gadet, F. *Le français populaire*. Paris : PUF.

Hambye 2005: Hambye, Ph. La prononciation du français contemporain en Belgique. Variation, normes et identités. http://dial.academielouvain.be/downloader/downloader.py?id=boreal:4883&datastream=PDF_01 (10.10.2018).

Hansen 1998: Hansen, A. B. *Les voyelles nasales du français parisien moderne*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press, University of Copenhagen.

Hansen 2001: Hansen, A. B. Les changements actuels des voyelles nasales du français parisien : Confusions ou changement en chaîne ? // *La Linguistique*, vol. 37 fasc. 2/2001, Paris: PUF, 33-48.

Léon 1983: Léon P. Les voyelles nasales et leurs réalisations dans les parlers français du Canada. *Phonologie des usages du français*, sous la direction de Henriette Walter. // *Langue française*, № 60, 1983, 48-64.

Léon 1992: Léon, P. *Phonétisme et prononciation du français*. Paris : Armand Colin.

Léon 1993: Léon, P. *Précis de phonostylistique*. Parole et Expressivité. Paris: Nathan Université.

Léon 1994: Léon, P.R.A. Recherches sur le phonétisme du franco-ontarien et sa mouvance. // *Langue, espace, société: les variétés du français en Amérique du Nord*, Sainte-Foy: PU Laval, 387-409.

Lomheim, Lyche: 1991. Lomheim, F. C. Lyche. *Phonétique et phonologie du français. Une Introduction*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lawton 2009: Lawton, M. L'évolution de la phonétique et de la phonologie des voyelles nasales du français standard depuis le XXe siècle, <http://ufdc.ufl.edu/UFE0025040/00001>. (7.01.2018)

Martinet 1945: Martinet, A. *La prononciation du français contemporain*. Paris: Droz.

Mettas 1973: Mettas, O. *La prononciation parisienne : aspects phoniques d'un sociolecte parisien (du faubourg Saint-Germain à La Murette)*. Paris : SELAF.

Nikov 1992: Nikov M. *Phonétique générale et française*. Sofia : Presses Universitaires St. Kliment Ohridski.

Nikolov 1989: Nikolov B. Manuel de phonétique française. Sofia : Presse Universitaires Kliment Ohridski.

Østby 2007: Østby, K.A. Aspects du français oral: la haute bourgeoisie parisienne. // *Bulletin PFC*. № 7. *PFC : enjeux descriptifs, théoriques et didactiques*, 227-239

Pohl 1983: Pohl, J. Quelques caractéristiques de la phonologie du français parlé en Belgique. // *Langue française*. Paris: Armand Colin № 60(1), 30-41.

Pustka, Vordermayer 2007: Pustka, E. M. Vordermayer. Le français parlé en Haute-Savoie et les corrélats prosodiques d'un accent perçu comme « traînant ». // *Phonologie du français contemporain*, Bulletin № 7, 273-283.

Rochet 1994: Rochet, B. Le français à l'ouest de l'Ontario. Tendances phonétiques du français parlé en Alberta. // *Langue, espace, société. Les variétés du français en Amérique du Nord*, Les presses de l'Université Laval. p. 433-455 <https://www.erudit.org/en/books/culture-francaise-damerique/langue-espace-societe-les-varietes-francais-en-amerique-nord/> (17.08.2017)

Ryan 1995: Ryan, R. La neutralisation de l'opposition /ð/ et /ã/ observée dans un parler acadien de l'Île-du-Prince-Édouard. // *Le français des Amériques. Trois-Rivières: Presses Universitaires de Trois Rivières*, 181-199.

Sabio: 2013. Sabio, F. Phonétique, phonologie, écriture <http://lecrpe2015.e.l.f.unblog.fr/files/2013/08/phonologie-et-phonetique1.pdf> (16.09.2017)

Stoyanova 2012: Stoyanova N., Isotopie et interprétation du texte dans le processus de traduction. // *Sbornik ot Mezhdunarodna nauchna konferentsiya „Teoriya i praktika na prevoda“*. Veliko Tarnovo: Faber, 253-263.

Thomas 1991: Thomas, A. Évolution de l'accent méridional en français niçois : les nasales. // *XXIe Congrès International des Sciences Phonétiques*, Aix-en-Provence, 194-197.

Tuaille 1994: Tuaille, G. Le Français a-t-il quatre voyelles nasales ? // *Communication and Cognition*, 27, Van Deyck, éd., 123-132.

Walter 1982: Walter, H. *Enquête phonologique et variétés régionales du français*. Paris: PUF.

Warnant 1997: Warnant, L. Phonétique et phonologie. // *Le français en Belgique. Une langue, une communauté*. Louvain-la-Neuve: Duculot, pp 163-174.

Wioland 1991: Wioland, F. *Prononcer les mots du français*. Paris: Hachette.